

*Н. М. Костіна,
аспірант кафедри податкової та бюджетної політики,
Херсонський національний технічний університет*

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ПОБУДОВИ ФІСКАЛЬНОГО ФЕДЕРАЛІЗМУ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНІ ОРІЄНТИРИ

Розкрито сутність, структуру та види фіскального федералізму. Досліджено особливості побудови моделей фіскального федералізму в країнах з різним державним устроєм. На підставі проведених аналогій окреслені перспективи поширення процесів фіскальної децентралізації у вітчизняній бюджетній системі.

The essence, structure and types of fiscal federalism are exposed. The features of construction models of fiscal federalism in countries with the different political system are investigated. On the basis of the conducted analogies prospects of distribution processes of fiscal decentralization in the domestic budgetary system are outlined.

Ключові слова: видаткові мандати, власні доходи, дуалістичний та кооперативний федералізм, міжбюджетні трансферти, фіскальний федералізм, цільові гранти.

Key words: dualistic and cooperative federalism, expenditures mandates, fiscal federalism, intergovernmental transfers, own revenues, targeted grants.

ВСТУП

Проблема фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку територій є актуальною для всіх країн світу. Конституція кожної цивілізованої держави гарантує своїм громадянам рівний доступ до життєво необхідних товарів і послуг, однак нерівномірність територіального розвитку як в розвинених ринкових країнах, так і в країнах з перехідною економікою є однією з найважливіших причин формування та розвитку інституту місцевого самоврядування.

Відносини між бюджетами різних рівнів існують у всіх державах, незалежно від форми державного устрою, однак в основі таких відносин можуть лежати різні принципи. Теоретично, система місцевих фінансів в унітарних державах має бути централізованою, а у федеративних — автономною. На практиці наявність адміністративно відокремлених федерацій не завжди характеризується високим ступенем їх фінансової незалежності, натомість у сучасних умовах можна спостерігати посилення процесів децентралізації в країнах з унітарним устроєм, що ґрунтуються на засадах фіскального федералізму.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Рациональна модель побудови фіскального федералізму базується на оптимальному поєднанні трьох інституційних компонентів, зокрема: визначенні дохідних джерел функціонування інституту місцевого самоврядування, розподілу видаткових мандатів між субнаціональними рівнями влади та організації механізму міжбюджетних відносин.

у міжнародній практиці не існує уніфікованої моделі фіскального федералізму, адже зв'язок між зазначеними компонентами визначається особливостями розвитку кожної держави. Дослідження таких особливостей є необхідним в контексті розбудови вітчизняної моделі фіскального федералізму, що має ґрунтуватися на збалансуванні потреб та можливостей кожної громади, регіону та держави.

СТАН ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Теорію фіскального федералізму почали розробляти ще в кінці 50-х років 20 століття американські економісти Ч. Тібу, Х. Селл, В. Баумоль, Р. Масгрейв та У. Оутс. Особливої уваги також заслуговують праці відомих російських вчених І.А. Майбурова та В.М. Родіонової. Перспективи впровадження принципів фіскального федералізму у вітчизняну практику розглядаються також у працях В.Л. Андрущенко, Є.О. Балацького, Й.М. Бескида, З.С. Варналія, В.Г. Дем'янишина, В.В. Зайчикової, О.П. Кириленко, В.І. Кравченко, А.І. Крисоватого, І.О. Луніної, В.М. Опаріна, К.В. Павлюка, Ю.В. Пасічника, Л.Д. Сафонової, С.В. Слухая, А.М. Соколовської, В.М. Федосова, С.І. Юрія та ін. Однак нові тен-

денції економічного розвитку та зміни вимог до соціальних стандартів є основною передумовою безперервних наукових пошуків у зазначеній сфері.

ЗАВДАННЯ І МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕНЬ

Основна мета статті полягає у дослідженні особливостей побудови фіскального федералізму в міжнародній практиці. З метою посилення фіскальної децентралізації у вітчизняних умовах доцільним є вивчення процесів функціонування місцевого самоврядування в розвинених країнах світу, зокрема в США, Канаді та Західній Європі. Розглянуто також фінансові повноваження субнаціональних рівнів влади в Південно-Східній Європі.

Для досягнення поставленої мети в статті використуються теоретичні та емпіричні методи дослідження. Зокрема, методи аналізу та синтезу, аналогії, систематизації, класифікації, типології, порівняння тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Прихильники теорії фіскального федералізму виходять з положень, що все державне господарство в цілому являє собою "багаторівневу систему державного господарства", де існує горизонтальний розподіл функцій управління і юридичне їх підпорядкування по вертикалі. Центральними питаннями в даній системі є такі: оптимальна кількість рівнів управління державним сектором, ефективний розподіл повноважень між ними, забезпечення результативності фінансування соціальних видатків, ступінь впливу центральної влади на рішення місцевих органів влади, частка власних коштів у фінансуванні видатків місцевого самоврядування, форма контролю за витрачанням бюджетних ресурсів.

На думку У. Оутса, фіскальний федералізм ґрунтується на розумінні того, які функції й інструменти найкращим чином мають використовуватися на центральному, а які — на місцевому рівні публічного управління. Предмет фіскального федералізму включає весь спектр питань, пов'язаних з вертикальною структурою надання публічних послуг [1].

Р. Масгрейв наголошує на тому, що фіскальний федералізм може бути характерним і для унітарних держав. Необхідність фіскальної децентралізації вчений пов'язує з гетерогенністю регіональних суспільних потреб [2, с. 476].

Термін "фіскальний федералізм" часто вживають у визначенні "бюджетний федералізм", "фінансовий федералізм", "податковий федералізм" або трактують його як міжбюджетні відносини.

Однак, останнім часом більшість науковців розмежовують ці дефініції. Так, І.А. Майбуров та А.М. Соколовська пов'язують бюджетний федералізм з видатковими повноваженнями, а податковий — з дохідними [3, с. 261].

Характеризуючи особливості бюджетного федералізму в Росії, В.М. Родіонова трактує дане поняття як "...організацію бюджетних відносин, яка дозволяє в умовах самостійності, автономії кожного бюджету органічно поєднувати фіскальні інтереси центру з інтересами органів регіонального і місцевого рівня" [4, с. 28].

У працях вітчизняних дослідників фіскальний федералізм ототожнюється з бюджетним федералізмом. В авторському баченні, дані поняття мають різний структурно-логічний сенс. Фіскальний федералізм є похідною оптимального синтезу бюджетного та податкового федералізму і характеризує ефективність кінцевого етапу фінансової децентралізації в державі. Під фіскальним федералізмом доцільно розуміти поліструктурний комплекс бюджетно-податкових відносин, що виникають на різних рівнях бюджетної системи будь-якої демократичної держави, спрямованих на фінансове забезпечення соціально-економічного розвитку територіальних громад у контексті реалізації принципу субсидіарності та досягнення ефективно децентралізації з одночасним гармонійним поєднанням інтересів держави та окремих адміністративних одиниць.

Досліджуючи світовий досвід побудови міжбюджетних відносин, А. Шаху виділив дві моделі фіскального федералізму — "розділений" (дуалістичний, конкурентний) та кооперативний федералізм. Дуалістичний федералізм передбачає конституційне розмежування повноважень федерації і місцевих урядів, забезпечуючи їх незалежність та недоторканість сфер регулювання, що закріплені за кожною рівнем (Канада, Індія, Пакистан). Сутність кооперативного федералізму полягає в тому, що існує розподіл компетенцій і повноважень між центральними та місцевими урядами з одночасною інтеграцією у веденні загальнодержавних справ (США, Австрія, Німеччина, Швейцарія) [5].

Доцільно зауважити, що такі країни, як США та Канада історично виникли з федеративним державним устроєм, а розвиток фіскального федералізму в цих державах відбувався еволюційним шляхом, початковим етапом якого була децентралізація влади.

Американський фіскальний федералізм вважається класичним, а канадський — соціально орієнтованим варіантом американської моделі.

Кооперативна модель фіскального федералізму, що є нині характерною для США, почала розвиватися з 1930-х років із запровадженням "нового курсу" Ф. Рузвельта.

Головний принцип американського фіскального федералізму — забезпечення практичної незалежності повноважень у галузі оподаткування штатів і федерального уряду. Бюджети штатів не входять до федерального бюджету, а місцеві — до бюджетів штатів. Особливістю фіскальної політики є те, що кожен рівень бюджетної системи самостійно складає і затверджує власний бюджет, розробляє та реалізує власну податкову політику, має широке коло повноважень щодо управління боргом, а отже, несе і повну відповідальність щодо забезпечення видаткових мандатів.

Доходи місцевих бюджетів у США на 60% формуються за рахунок власних доходів. Для отримання доходів використовуються такі універсальні податкові інструменти — податок на майно (основне джерело фінансування муніципальних утворень), прибутковий податок, податок на прибуток корпорацій та податки на роздрібну торгівлю. Підкреслимо, що останні три податки мають право запроваджувати як штати, так і муніципальні утворення. В середньому 50% власних доходів місцевих бюджетів у США формується лише за рахунок податкових надходжень [6].

Розподіл податків між рівнями бюджетної системи не набув широкого розповсюдження в США, до дольових податків можуть відноситися тільки податки, пов'язані з автотранспортом, а саме — податки на паливо і видачу водійських посвідчень. В деяких штатах розподіляються також і акцизи. Важливо зазначити, що не існує єдиного підходу до перерозподілу податків між місцевими бюджетами, в деяких штатах перерозподіл відбувається на основі пропорції, а в деяких — на власний розсуд.

У США існують функціональні видатки, які фінансуються спільно — з бюджету штату та з місцевих бюджетів (суспільний добробут, охорона здоров'я, утримання доріг, поліція, парки і сфера дозвілля, державне управління), та ті, що закріплені за кожним рівнем влади. Так, з бюджетів штатів фінансуються вища освіта, лікарні та пожежна охорона, а з бюджетів муніципальних утворень — початкова та середня освіта, житлове забезпечення і розвиток співтовариств.

Міжбюджетне регулювання в США використовується федеральним урядом як інструмент реалізації своєї регіо-

нальної політики, забезпечуючи фінансову підтримку штатів на основі програмно-цільового підходу. Міжбюджетні трансферти в США представлені цільовими грантами двох типів.

Перший тип представляє "блок-гранти", що призначаються для фінансування широкого спектра видаткових статей, зокрема на охорону здоров'я, освіту, соціальне забезпечення тощо.

Другий тип — це "категорійні гранти", в межах яких виділяються кошти на фінансування окремої видаткової програми.

У структурі міжбюджетних трансфертів у США істотно перевагу мають блок-гранти, які в останнє десятиліття забезпечують у середньому 30% власних видатків місцевих бюджетів (табл. 1).

За даними табл. 1 можна зробити висновки, що система міжбюджетного вирівнювання в США характеризується довготривалою стабільністю, яка підтверджується незначними коливаннями частки трансфертів у загальних видатках штатів та у ВВП протягом 1995—2010 рр. Абсолютне зростання обсягу міжбюджетних трансфертів у 2009—2010 рр. зумовлене наслідками кризи, яка негативно позначилась на фінансовому стані місцевих бюджетів США і підкреслила важливість інструментів державного регулювання.

Можемо зробити висновки, що механізми міжбюджетного вирівнювання в США не суперечать принципам фіскальної децентралізації. Високий рівень автономії муніципальних утворень і штатів в цілому є причиною того, що в країні практично відсутня необхідність подолання вертикальних дисбалансів, однак в кризові роки інструменти фіскального регулювання територіального розвитку мають властивість змінювати своє функціональне призначення.

У Канаді доходи місцевих бюджетів на 83% складаються з власних джерел, інші 17% — міжбюджетні трансферти [8, с. 82].

Основне джерело власних доходів — майнові податки (податок на нерухомість, майновий податок). Вагомим джерелом доходів є також реалізація товарів і надання послуг муніципальними утвореннями.

Засновуючись на критеріях фіскального федералізму, видаткові мандати між рівнями бюджетної системи максимально відповідають принципу субсидіарності. Видатки муніципальних утворень складають 80% від загального обсягу видатків в державі.

Система міжбюджетного регулювання в Канаді заснована на передачі трансфертів між рівнями місцевих бюджетів, тоді як частка трансфертів, що передаються з федерального бюджету не перевищує 2,9% сукупних доходів місцевих бюджетів [8, с. 87]. Всі федеральні трансферти мають лише цільове призначення, тоді як з бюджетів провінцій можуть виділятися трансферти на фінансування поточної діяльності (безумовні трансферти).

Порівнявши американську та канадську моделі фіскального федералізму, можемо зробити висновки, що в Канаді діяльність місцевих урядів заснована на принципах "м'яких бюджетних обмежень" і високого рівня довіри між рівнями влади, натомість у США, регіональна фіскальна політика є більш жорсткою і вимагає посиленої відповідальності з боку місцевого самоврядування.

В європейських країнах місцеві органи влади мають різний ступінь фінансової автономії. Найбільший рівень фіскальної незалежності характерний для Фінляндії, Данії, Нідерландів, Швеції, Бельгії, Німеччини та Іспанії (табл. 2).

Слід зауважити, що податки складають основну частину поточних доходів європейських країн. Так, у поточних доходах Швеції і Данії даний показник є найвищим і становить понад 80%, у Великобританії найнижчий — 52% [10, с. 112].

За критерієм видів податкових доходів місцевих бюджетів країни Європи можна поділити на три наступні групи.

1. Країни з високим рівнем надходжень від податку на майно (Великобританія, Люксембург, Португалія, Ірландія, Нідерланди).

2. Країни з високою питомою вагою прибуткового податку (країни Північної Європи).

3. Країни зі змішаними доходами, що є комбінацією податків на майно, прибуткових податків, податків із продажу (країни Південної Європи: Кіпр, Іспанія, Бельгія, Італія) [11].

У більшості унітарних європейських країн трансферти є одним із вагомих джерел доходів місцевих бюджетів. У Чехії,

Таблиця 1. Аналіз стану міжбюджетних відносин в США*

Рік	Загальний обсяг міжбюджетних трансфертів, млрд дол.	Приріст до поперед. року, %	Блок-гранти		Блок-гранти у % до		
			млн дол.	% від загального обсягу трансфертів	власних видатків штатів та місцевих урядів	федеральних витрат	ВВП
1990	135,3	+11,0	77,3	57,1	25,2	10,8	2,4
1995	224,9	+8,8	144,4	64,2	31,5	14,8	3,1
1996	227,8	+1,3	146,5	64,3	30,8	14,6	3,0
1997	234,2	+2,8	148,2	63,3	30,2	14,6	2,9
1998	246,1	+5,1	160,3	65,1	30,3	14,9	2,8
1999	267,9	+8,8	172,4	64,3	31,2	15,7	2,9
2000	285,9	+6,7	182,6	63,9	27,4	16,0	2,9
2001	318,5	+11,4	203,9	64,0	28,4	17,1	3,1
2002	352,9	+10,8	227,4	64,4	29,5	17,5	3,3
2003	388,5	+10,1	246,6	63,5	30,5	18,0	3,5
2004	407,5	+4,9	262,2	64,3	30,9	17,8	3,5
2005	428,0	+5,0	273,9	64,0	30,8	17,3	3,4
2006	434,1	+1,4	272,6	62,8	29,7	16,3	3,3
2007	443,8	+2,2	284,4	64,1	28,4	16,3	3,2
2008	461,3	+3,9	300,8	65,2	27,4	15,5	3,2
2009	537,9	+16,6	356,7	66,3	33,2	15,3	3,8
2010	653,7	+21,5	394,5	60,4	-	17,6	4,5

* Джерело: складено за даними [7].

Естонії, Фінляндії, Литві, Словаччині, Швеції частка грантів у загальному обсязі надходжень місцевих бюджетів урядів складає близько 20%, у Болгарії, Франції, Польщі, Румунії, Іспанії — 40%; у Данії, Угорщині, Італії — 50% [10, с. 103].

Типовим прикладом розвинутого фіскального федералізму в Західній Європі є Німеччина. Незважаючи на федеративний устрій, фіскальному федералізму в Німеччині притаманні ознаки, характерні для унітарних країн. Відмінність німецького кооперативного федералізму від американського полягає в забезпеченні єдності однакових стандартів життя для кожного громадянина, в процедурах розщеплення доходів і в природі самофінансування міжземельного вирівнювання [12, с. 11].

Розподіл податкових надходжень між рівнями бюджетної системи має конституційне закріплення. Так, надходження прибуткового податку з фізичних осіб розподіляються рівними частинами між федеральним і регіональними бюджетами (по 42,5%), а залишок зараховується в доходи місцевих бюджетів. Надходження податку на прибуток кор-

порацій розподіляються рівномірно між федеральним бюджетом і бюджетами земель, 80% надходжень податку з малого бізнесу зараховуються в доходи муніципальних бюджетів, 15% — до бюджетів земель і 5% — до федерального бюджету. Надходження ПДВ діляться між федеральним бюджетом і бюджетом земель відповідно у такій пропорції — 50,5% і 49,5%. В сукупності ці податки становлять близько 70% податкових надходжень консолідованого бюджету Німеччини [13, с. 395].

До власних податків у Німеччині відносяться транспортний податок, податок на спадщину, основними місцевими податками є податок на нерухомість та підприємницький податок.

Специфікою фіскального федералізму в Німеччині є наявність складного механізму вертикального та горизонтального вирівнювання. Кожна федеральна земля в Німеччині має місцеву систему фінансового вирівнювання, яка істотно відрізняється одна від одної. В бюджетній практиці Німеччини існують також прямі федеральні гранти. Як правило, вони надаються територіям з низьким рівнем бюджетних доходів на погашення заборгованості, стимулювання інвестицій та економічного зростання.

Зазначимо, що німецька модель фіскального федералізму створила високий ступінь однорідності територіально-го розвитку, забезпечила рівність доступу всіх громадян до життєво необхідних послуг та створила сучасну соціальну та економічну інфраструктуру в державі.

Місцеві уряди Франції мобілізують податки, частка яких у валовому внутрішньому продукті країни сягає 5%. Податкова політика Франції характеризується широким переліком місцевих податків, найголовнішими з яких є податок на нерухоме майно, податок на підприємництво, земельний податок та транспортний податок. Бюджетна система Франції за своїм устроєм є подібною до України і, у порівнянні з іншими країнами Західної Європи, відрізняється низьким ступенем централізації.

Незважаючи на високий рівень самостійності у вирішенні податкових питань, трансферти, гранти та субсидії від центрального уряду є важливою складовою ресурсів місцевих бюджетів. У Франції функціонує складна система міжбюджетного субсидіювання, яка не завжди дає можливість досягнути поставлених цілей. Коефіцієнт Джині при вимірюванні нерівності доходів органів місцевого управління після отримання ними трансфертів є нижчим, ніж коефіцієнт оподатковуваної бази до отримання фінансової допомоги [8, с. 147].

Сфера розподілу видаткових мандатів у Франції не завжди є чітко регламентованою і розподіленою між рівнями влади. Наприклад, дорожнє господарство утримується за рахунок бюджетів комун, соціальні виплати населенню здійснюються з бюджетів департаментів, освітні заходи та транспортна інфраструктура фінансується з бюджетів всіх рівнів. Однак в цілому такий перерозподіл дозволяє забезпечити гарантовані державою соціальні стандарти.

Країни Південно-Східної Європи характеризуються значною нерівномірністю у рівні фіскальної децентралізації, яку можна дослідити за допомогою аналізу складу та структури доходів місцевих бюджетів (рис. 1).

Виходячи із значення частки власних доходів у структурі доходів місцевих бюджетів, можемо стверджувати, що найвищий рівень фіскальної децентралізації серед країн Південно-Східної Європи є характерним для Чорногорії — 79%. Однак, незважаючи на низький показник частки власних доходів, у таких країнах, як Туреччина, Сербія, Словенія, Хорватія та Румунія, особлива фіскальна роль належить дольовим податкам (регулюючим), їх питома вага у доходах місцевих бюджетів досліджуваних країн становить відповідно 40%, 54%, 59%, 49%. Значення цього показника свідчить про те, що в цих країнах значна частина видаткових повноважень держави делегується на місцевий рівень і фінансується за рахунок закріплених за місцевими бюджетами загальнодержавних податків. Натомість, доходи таких країн, як Болгарія, Албанія, Боснія і Герцеговина, Палестина, Македонія, Косово та Молдова, формуються переважно за рахунок

Таблиця 2. Рівень фіскальної децентралізації європейських країн*

Країна	Державний устрій	Рівень децентралізації
Болгарія	Унітарний	Низький
Кіпр	Унітарний	Низький
Люксембург	Унітарний	Низький
Мальта	Унітарний	Низький
Словенія	Унітарний	Низький
Естонія	Унітарний	Середній
Литва	Унітарний	Середній
Латвія	Унітарний	Середній
Фінляндія	Унітарний	Високий
Греція	Унітарний	Низький
Ірландія	Унітарний	Низький
Португалія	Унітарний	Низький
Словачія	Унітарний	Низький
Австрія	Федеративний	Середній
Чехія	Унітарний	Середній
Угорщина	Унітарний	Середній
Румунія	Унітарний	Середній
Данія	Унітарний	Високий
Нідерланди	Унітарний	Високий
Швеція	Унітарний	Високий
Франція	Унітарний	Низький
Великобританія	Унітарний	Середній
Італія	Унітарний	Середній
Польща	Унітарний	Середній
Бельгія	Федеративний	Високий
Німеччина	Федеративний	Високий
Іспанія	Унітарний	Високий

* Джерело: складено за даними [9].

міжбюджетних трансфертів, що є характерним для країн з централізованою системою управління бюджетними ресурсами.

Доцільно підкреслити той факт, що централізована модель показала свої переваги в європейських країнах в період кризи. Так, наприклад, в Естонії, Сербії та Фінляндії місцеві органи влади функціонують переважно за рахунок власних надходжень, тому криза значно погіршила їх фінансовий стан, а в Чехії, Румунії та Польщі, де фінансову основу місцевого самоврядування складають субсидії та розщеплені податки, місцеві бюджети виявилися більш стійкими.

Політика міжбюджетних трансфертів у період фінансової невизначеності також виявилася неоднозначною. У 2009 р. уряди Албанії, Великобританії, Данії, Фінляндії, Норвегії, Польщі, Словаччини та Швеції компенсували місцевим органам влади зменшення надходжень і збільшення витрат, частково в рамках цілеспрямованої антициклічної політики, частково як автоматичний наслідок формули вирівнювання. Натомість, уряди Болгарії, Сербії, Естонії, Латвії, Ірландії скоротили обсяг державної фінансової допомоги місцевим бюджетам, особливо в частині фінансування соціальних видатків.

ВИСНОВКИ

Вивчення досвіду зарубіжних країн дає змогу дійти висновків, що в Україні створені всі передумови, необхідні для поширення фіскального федералізму. По-перше, наша держава має бюджетний устрій, аналогічний до більшості розвинених країн світу. По-друге, як і в зарубіжних країнах, вітчизняне бюджетне законодавство передбачає розподіл видаткових повноважень між рівнями влади, однак на практиці виникає дисбаланс між необхідними та наявними обсягами їх фінансування, що суперечить принципам фіскального федералізму, заснованого на високому рівні бюджетної децентралізації. По-третє, в Україні побудовано власну модель міжбюджетних відносин, яка має сприяти подоланню вертикальних та горизонтальних фінансових асиметрій. Тобто за сукупністю формальних ознак можемо стверджувати, що в Україні фіскальний федералізм існує, однак мають місце структурні проблеми у взаємодії необхідних інституцій, які не сприяють його повноцінному розвитку. Вирішення накопичених проблем у бюджетній сфері має супроводжуватися не тільки фіскальними трансформаціями, спрямованими на зміцнення фінансової автономії місцевих бюджетів. Запорукою успішної реформи має стати політична стабільність та якісні зміни адміністративно-територіального устрою держави в частині укрупнення територіальних громад на засадах адміністративної і соціальної зручності, ефективності та оперативності прийняття економічних рішень і економії на масштабах.

ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У контексті зміцнення фіскальної автономії адміністративно-територіальних утворень дискусійними лишаються питання щодо визначення конкретних інструментів наповнення місцевих бюджетів. З одного боку, доцільно надати право органам місцевого самоврядування запроваджувати власні місцеві податки і збори, однак тут існує ризик виникнення соціальної несправедливості оподаткування у територіальному розрізі з іншого боку, наповнити місцеві бюджети можна за рахунок розщеплення загальнодержавних податків, однак, внаслідок нерівномірного розподілу податкової бази, можуть виникати значні вертикальні та горизонтальні дисбаланси. Вирішення зазначеної дилеми потребує подальших ґрунтовних досліджень і є наріжним каменем розбудови фіскального федералізму в Україні.

Література:

- Oates W.E. An Essay on Fiscal federalism / W.E. Oates // Journal of Economic Literature. — 1999. — № 37(3). — P. 1120—1149: <http://omega.cc.umb.edu/~pubpol/documents/Oates.pdf>.
- Wasim Al-Habil. Fiscal federalism in changeable world / Journal of Economics and International Finance. — 2011. — Vol. 3(8). — P. 475—481.

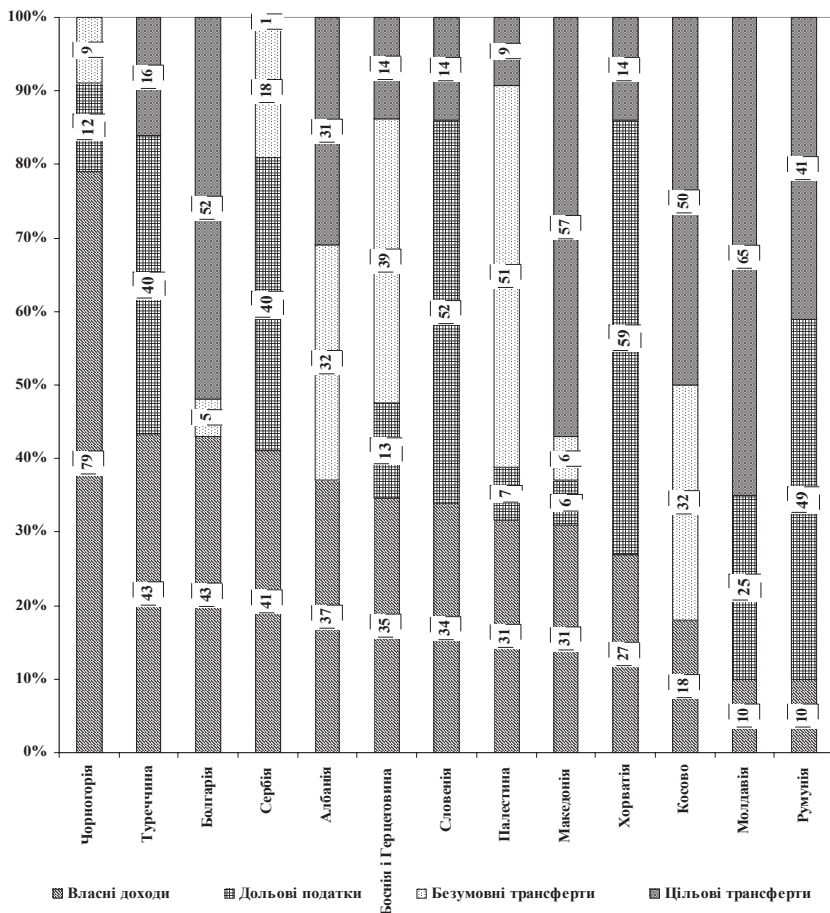

Рис. 1. Структура доходів місцевих бюджетів країн Південно-Східної Європи*

* Джерело: складено за даними [14, с. 24]; дані за 2010 р.

3. Майбуrow И.А. Теория налогообложения. Продвинутий курс: учебник для магистрантов, обучающихся по специальностям "Финансы и кредит", "Бухгалтерский учет, анализ и аудит" / И.А. Майбуrow, А.М. Соколовская. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2011. — 591 с. — (Серия "Magister").

4. Родионова В.М. О бюджетной политике и межбюджетных отношениях в субъектах Российской Федерации / В.М. Родионова // Финансы. — 2008. — № 7. — С. 24—29.

5. Boadway R.. Intergovernmental fiscal transfers principles and practice / R. Boadway, A. Shah. — The World Bank, 2007. — 572 p.

6. State and Local Government Finances Summary: 2009: <http://www.census.gov/prod/2011pubs/g09-alfin.pdf>.

7. State & Local Gov't Finances & Employment: <http://www.census.gov/compendia/statab/2011/tables/11s0429.pdf>.

8. Управление на местном уровне в индустриально-развитых странах: пер. с англ. / Под ред. Анвара Шаху. — М.: Издательство "Весь мир", 2010. — 416 с.

9. Fiscal Performance / Institutional Design and Decentralization in European Union Countries: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2012/wp1245.pdf>.

10. Зайчикова В.В. Місцеві фінанси України та європейських країн / В.В. Зайчикова. — К.: НДФІ, 2007. — 299 с.

11. Януль І.Є. Бюджетний процес в Україні та напрямки його вдосконалення / І.Є. Януль // Фінанси України. — 2005. — № 9. — С. 25—29.

12. Иванов В.В. Типология межбюджетных отношений и моделей бюджетного федерализма / В.В. Иванов. — Вестник МГТУ. — 2010. — № 1, т. 13. — С. 5—14.

13. Бондарук Т.Г. Місце самоврядування та його фінансове забезпечення в Україні та його фінансове забезпечення / Т.Г. Бондарук. НАН України: Інститут економіки та прогнозування. — К., 2009. — 608 с.

14. Fiscal Decentralization Indicators for South-East Europe: report: http://www.nalas.eu/cms/Content_Data/Dokumenti/NALAS-FDIndicators.pdf.

Стаття надійшла до редакції 28.07.2012 р.